VALERIA CIOATĂ
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

ATTEMPT TO SUBLIMATE ORTHODOXISM

Abstract: Ioan Alexandru`s poems represent a mission to spread the word of God. He sees himself as a successor of the Orthodox Christian faith. The role of poetry is to link people to the Supreme Being. The model Ioan Alexandru takes after is Romanus the Melodist who is known as a fifth century sacristan in the temple of Hagia Sophia, Constantinople. He is said to have been a slow speake,r poor reader and singer. The other monks used to make fun of the way he sang until, one night, in The Eve of the Nativity of Christ, the Mother of God appeared to him in a dream. She gave him a scroll and told him to eat it. From that moment on, he started to sing with a beautiful voice and composed a great number of hymns known as kontakia some of which are still used today in the service of the Orthodox Christian church. Ioan Alexandru understands poetry as a way of connecting people with God. All the efforts of the poet are seen as a struggle to capture the will of God and pass it on to the next person. So, the role of the poet is also understood as that of a prophet. Salvation comes from combining love, suffering and redemption. Another role of the poet in the eyes of Ioan Alexandru is to create a sort of connection between faith in God and the national history. He praises a series of Romanian national history personalities. While some texts are well written and put together, others are a little difficult to understand.

Keywords: faith, Christ, love, redemption, heaven.

În lumea în care trăim, în care totul pare accesibil, în satul global ar trebui să fie uşor de găsit un loc fiecărui poet şi fiecărei culturi. În permanenţă se simte nevoia unei recuperări a trecutului în sensul re-integrării sale în teoriile şi concepţiile prezente. Arta, mai mult decât alte domenii resimte acest fenomen. Astfel apar acte recuperatorii performate de artişti tineri în vederea reintroducerii, fără prejudecăţi, în viaţa cotidiană (alertă şi agresată de informaţie) a unor mari figuri ale trecutului. Cele mai de succes exemple pot fi luate din muzică, întrucât aceasta beneficiază de un limbaj universal. Un tânăr pianist, pe numele său Lucian Ban, a reorchestrat mare parte din opera lui George Enescu reintroducând-o în circuitul internaţional prin proiectul *Enesco re-imagined*. Ce legătură ar putea avea o astfel de pildă cu un referat asupra poeziei lui Ioan Alexandru? Critica literară ar fi bine să aibă puterea de a reintroduce pe piaţă, prin revizuire continuă, o serie de scriitori şi poeţi care par să fi intrat într-un con de umbră. Spre deosebire de limbajul universal al muzicii şi de răspândirea de care aceasta se bucură, literatura, şi mai ales, poezia, manifestă dificultăţi legate de limbă, de concepţia filosofică, de spaţiul cultural în care este răspândită şi de cunoaşterea istoriei.

În ciuda dificultăţii actului recuperator acesta trebuie cel puţin demarat. Recitirea poemelor se cere a fi făcută cu discernământ şi luciditate. Citind şi re-citind poemele şi părerile criticilor despre acestea intenţia autorului pare aceea de a porni de la teluric şi materie, trecând prin cataclismele infernului, pentru a accede la o spiritualizare a materialităţii. „Cu *Vămile pustiei*, Ioan Alexandru trece la o privire detaşată a realităţii poetice, de la imagismul delirant la solemnitatea verbală, rezultat al unei elevate detaşări de obiectul poetic imediat. Faptul a surprins pe unii comentatori ai poeziei sale, care s-au grăbit să suspecteze fidelitatea poeziei din mai sus citatul volum raportată la celelalte, ignorând faptul această poezie are tangenţe cu câteva poeme din *Infernul discutabil* (precum *Oedip*,

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

Iov, Urme, Capul meu). *Infernul* este materia în existenţa-i nemijlocită, ordonată sau închipuită în experienţele vizionare ale poetului – *Pustia* rămâne nostalgia lumii pure, punte întinsă între Izvor şi Mare, între început şi margini. *Pustia* este geneză permanentă şi stingere iminentă, lumea pură prinsă în încremenirea contemplaţiei, spaţiu străin materiei obişnuite, existând în afara timpului"[1]. Multele volume de versuri se doresc a fi nişte trepte în ilustrarea acestei concepţii. Există, însă, o mare distanţă de la intenţie până la punerea ei în practică. Dacă în volumul de debut, Ion Alexandru părea a avea toate atributele unui poet cu o carieră promiţătoare, în a doua etapă a creaţiei sale, cea a multor *Imne,* acesta nu-şi ţine promisiunea. Totuşi, opera sa nu poate fi în totalitate respinsă întrucât talentul nu îl părăseşte. În acest sens Alex Ştefănescu are dreptate în judecata sa de valoare: „textele continuă să aparţină unui artist deosebit de înzestrat, care, chiar şi când se lasă condus de automatismele modului său de exprimare, reuşeşte să ne atragă măcar din când în când atenţia, prin forţa limbajului. Însă fără o ierarhizare a mijloacelor poetice, fără o energică concentrare a lor asupra unui punct din conştiinţa cititorului, nu se ajunge la emoţie estetică. Cu un aparat de sudură care şi-ar împrăştia flacăra în toate direcţiile nu s-ar putea ridica temperatura unui metal până la incandescenţă. Din cauza consecvenţei neverosimile a atitudinii se creează, apoi, o impresie de rigiditate şi în cele din urmă de poză: Ştim din experienţă că figura umană este mobilă şi că numai o mască păstrează la nesfârşit aceeaşi expresie, astfel încât permanenta evlavie din *imnele* lui Ioan Alexandru ne face inevitabil să ne gândim la o mască."[2]

În ceea ce priveşte studiul de faţă, mă voi opri asupra unor elemente religioase luând în discuţie felul în care acestea se reflectă în opera poetului transilvănean.

Încă de la începutul volumului *Imnele iubirii*, poate fi remarcată o nevoie a omului de a se conecta la dimensiunea sacră a existenţei. Poemul *Patrie* arată fundamentul hieratic al întemeierii unei ţări. Pământul trebuia sfinţit, abia apoi oamenii se stabileau în acele ţinuturi. Fiinţele umane înfăţişate nu făceau nimic înainte de a-şi aşeza drept temelie credinţa. „Cât era acropola de strâmtă/ Pământul de neroditor/ Până ţara li se părea sfântă/ N-aveau somn în aşternutul lor". Întoarcerea aceasta imaginară în trecut nu se soldează cu o delimitare de credinţele celor vechi aşa cum apare la alţi poeţi din aceeaşi generaţie, cum ar fi Ana Blandiana. Ioan Alexandru se revendică de la aceşti strămoşi pe care îi glorifică. „În Carpaţi de-avem o mângâiere/ Care nu ne-a părăsit nicicând/ E credinţa noastră-n Înviere/ Străvederea celuilalt pământ". Spaţiul la care se referă poetul este văzut ca fiind plin de suferinţele succesive ale generaţiilor care au trăit în acest perimetru. Poetul îşi asumă destinul ţării sale, el consideră esenţa românismului credinţa în înviere „Străvederea celuilalt pământ".

După cum afirmă Petru Poantă, Ioan Alexandru inventează modele de civilizaţie arhaică: „Alexandru vrea să schimbe poezia, căutând obârşiile cântecului. Vrea să o resacralizeze. Poetul este *alesul* unei colectivităţi căreia îi slăveşte eroii şi îi *prezice* viitorul. Desluşim aici ecourile orfismului antic căruia îi sunt asociate încă multe alte experienţe livreşti, care au lucrat atât de contradictoriu şi de derutant asupra personalităţii poetului. Prin urmare, un sens rapsodic încearcă să confere Ioan Alexandru creaţiei, cântând în numele unei *colectivităţi* străvechi, al cărei profet şi depozitar de înţelepciune se consideră."[3]

Alegerea propriului neam este opusă risipirii fiinţei, lucrurile fiind privite din acest unghi, această asumare a destinului propriului neam nu mai este o adevărată opţiune (în sensul că nu există două alternative viabile), ci este singura alegere care poate fi făcută. Risipirea fiinţei nu este o alternativă, este o neantizare şi o întâlnire cu angoasa exasperantă. Textul care discută această asumare se numeşte chiar *Opţiune*. Vulturii simbolizează fiinţele care se apropie din ce în ce mai tare de transcendenţă. „Vulturii spre soare la nămiezi/ Pământului

[1] Ruja, Alexandru, *Valori lirice actuale*, Ed. *Facla*, Timişoara, 1979, p. 129
[2] Ştefănescu, Alex., *Prim plan*, Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1987, p. 299
[3] Poantă, Petru, *Radiografii*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 1978, p. 217 – 218

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

sunt singura umbrire" în sensul că doar ei sunt singurii care trebuie să fie urmaţi. Modelul propus de Ioan Alexandru este Moise care, fiind adoptat de fiica faraonului, putea să-şi uite originile. Apariţia divinităţii în viaţa personajului biblic se face prin vis. Această apariţie este, paradoxal, cea care îl trezeşte. Comparaţia „Cum fluturii învie din omide/ Dragostea de neamul său l-a-nvins/ Desculţ şi gol ieşea din piramide" face parte din acele fragmente valoroase despre care Alex Ştefănescu spune că ar putea salva opera poetică a lui Ioan Alexandru: „Există o singură soluţie pentru a valorifica totuşi masa enormă de versuri din ultimele cărţi ale lui Ioan Alexandru: să le citim cu spirit critic, să alcătuim *din mers* o antologie de uz personal. Vom constata astfel că Ioan Alexandru continuă să rămână un poet adevărat, care nu mai este însă exigent cu sine sau care crede că, dincolo de creaţia propriu-zisă, contează starea de adoraţie-euforie-pietate în care s-a scufundat o dată pentru totdeauna. În orice caz, o asemenea antologie – realizată nu la nivelul poemelor, ci al versurilor – ar releva frumuseţi nebănuite, unele extraordinare, care justifică entuziasmul constant manifestat faţă de poezia lui Ioan Alexandru de către Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Edgar Papu şi alte spirite familiarizate cu poezia universală. Reuşitele sunt mai ales din domeniul unei răscolitoare retorici a tandreţii, faţă de patrie, faţă de predecesori, faţă de fii, faţă de natură etc."[4]. Poetul pune în text şi un tâlc, şi anume, acela că doar în smerenie se regăseşte gloria şi mântuirea: „Smerenia-i descoperi apoi/ Că de la sine e fără putere/ Şi lepădat între cei mulţi şi goi/ Dobândi veşmânt de înviere".

Un text care ar putea fi reabilitat este *Tradiţia*. Formula sa este mai fericită şi datorită dimensiunilor reduse ale poemului. Cele două strofe explică esenţa a ceea ce ar trebui să înţelegem prin cuvântul folosit în titlu. Tradiţia este văzută ca o diafanizare a sufletului prin însuşirea a tot ce e mai sfânt, cu fiecare generaţie strângându-se legătura dintre om şi Dumnezeu: „Tradiţie înseamnă transbordare/ Din mână-n mână devenind mai sfânt/ Cu cât transpare-n fiecare/ Icoana celuilalt pământ". Oarecum viziunea se apropie de cea arghezianã în care opera fiecărui membru al neamului e o treaptă care se lasă moştenire urmaşilor.

Deosebirea, însă, este aceea că Ioan Alexandru se revendică de la Nichifor Crainic (prin recuperarea ortodoxismului), mai mult decât de la Arghezi. Strofa a doua poate fi înţeleasă printr-un paradox al credinţei care susţine că învierea se găseşte prin transformarea suferinţei, prin asumare, în rai. Sărăcia se împuţinează dacă este purtată cu demnitate. De fapt, Ioan Alexandru nu se referă aici la sărăcie din perspectiva mijloacelor materiale, ci la puţinătatea sufletului în faţa divinităţii. În acest raport omul nu poate fi altfel, decât sărac. Dumnezeu venind, transformă sărăcia în fluviu de bogăţii duhovniceşti: „Porneşti la drum cu multă sărăcie/ Ce se-mpuţină pe cât creşte şi învie/ Cel din urmă dintre morţi". Mântuirea nu este văzută ca o chestiune personală, ci, din moment ce generaţiile se aşază una în succesiunea alteia, fiecare sporind legătura cu Dumnezeu nu se mai mântuiesc individual, ci devin fluviu care îi trezeşte la viaţa de apoi şi pe cei necredincioşi: „Porneşti la drum cu multă sărăcie/ Ce se-mpuţină pe cât ştii s-o porţi/ Fluviul tot creşte şi învie/ Cel din urmă dintre morţi".

Brâncoveanu este un text care are atributele unui desen naiv de pe o icoană pictată pe sticlă. Prima strofă îl prezintă pe domnitor consultându-se cu înţelepţii vremii asupra învierii cu sau fără trup, de parcă în lipsa acestei consilieri speciale ar fi devenit musulman. Odată aflat răspunsul este însuşit „cu fiecare os în parte". Condiţia învierii este lipsa fricii şi ne-lepădarea de Cuvânt, prin care se înţelege a doua persoană a Sfintei Treimi, Iisus Hristos. Persoana a doua a verbelor şi pronumelor folosite în ultima strofă sugerează universalitatea ideilor exprimate. În acest desen naiv, cu unele linii nesigure, cu altele îngroşate fără rost, găsim şi o imagine poetică sugestivă: „Lumina milei tremurândă/ Fecunda-va celălalt pământ". Acest *celălalt pământ* se referă la înviere. Jertfa din viaţa pământeană acţionează precum un fertilizator al vieţii viitoare, un garant al învierii pe *lumea cealaltă.*

[4] Ştefănescu, Alex., op. cit., p. 300

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

Figura lui Constantin Brâncoveanu apare şi în alt text *Iubirea lui Brâncoveanu*. De această dată forma poemului este aceea a unei rugăciuni. Aici este mult mai vizibilă proverbiala stângăcie ardelenească în mânuirea cuvântului. „Poezia lui Ioan Alexandru din primele volume produce o puternică impresie de bărbăţie, datorită, printre altele, unei anumite neîndemânări în arta ceasornicărească de a *potrivi cuvintele*. La Tudor Arghezi, de exemplu, se simte clar că retorica poticnită este simulată şi că exprimă, de fapt, o superiscusinţă. La Ioan Alexandru, ca şi la alţi ardeleni, inabilitatea este reală, constituind un fel de garanţie a seriozităţii (dexteritatea pare întotdeauna perfidă!). Cuvintele folosite de el par nişte mari pietre de râu, neşlefuite care intră într-un pavaj denivelat şi trainic.”.[5] Cu menţiunea că în versurile citate pavajul denivelat pune serioase probleme de deplasare pietonilor. Transformarea unor substantive în verbe nu este o găselniţă tocmai fericită: „Acoperişele de plumb ocrotitoare/ *Vor nimba* un neam fără sfârşit”. Nici regionalismul *acoperişele* nu pare mai potrivit în acest context. În final se sugerează că toate ctitoriile enumerate aveau nevoie de o jertfă de sânge asemănătoare cu cea din *Monastirea Argeşului*.

Ceea ce încearcă Ioan Alexandru este să dea poeziei o dimensiune duhovnicească. În textele sale se simte, după cum a fost remarcat de critica literară, o stângăcie care îl împiedică să meşteşugească versul. Unele din mijloacele sale artistice au o valoare poetică deosebită, în timp ce altele nu îşi găsesc locul în acelaşi text. *Avere* valorifică această dimensiune duhovnicească despre care vorbeam mai sus: „Averea unui neam nepieritoare/ Stă în puterea de-a iubi/ Cât de smerit e-n sine fiecare/ Câţi pruncuţi îmbracă zi de zi// Nu câte oale fierb la mine-n vatră/ Şi de vin ulcioare am golit/ Ci inima de n-a rămas de piatră/ Cât urât în ea s-a pustiit// De am trecut pe lângă mâna goală/ Întinsă de un cerşetor/ Zadarnic umbra-n jur răscoală/ Din peşteră ecou răsunător”. Lumea materială este pusă în antiteză cu cea spirituală. Puterea de a iubi şi de a creşte copii este opusă mâncării şi băuturii, simboluri ale trupului. Iubirea este golită de eros, în aceste poezii se vorbeşte despre agape. Aceasta este forţa iubirii aproapelui care îl face pe trecător să îl ajute pe cerşetorul care întinde mâna pentru a primi ajutor. Cel care îl ajută pe seamănul său fără să pună întrebări, fără să se gândească la ce va face acel cerşetor cu banii primiţi, fără să se scârbească de mirosul acestuia, fără să-l apostrofeze trimiţându-l la muncă, poate să spună că a cunoscut această dimensiune a iubirii (agape). Folosirea persoanei I e o dovadă a asumării valorilor pe care poetul le expune. Dacă este o minciună, este o minciună pe care el şi-ar dori-o adevărată. Aşa cum spunea Nicolae Steinhardt că dacă nu ai iubire, să dai celor din jur ceea ce nu ai şi vei primi în schimb iubire adevărată. Adică, până ajungi la măsura iubirii adevărate să te comporţi cu celălalt ca şi cum l-ai iubi şi, în timp, iubirea va apărea trimisă de Dumnezeu prin celălalt.

Lucrare profetică este o scriere care are trei niveluri de interpretare: atât ca artă poetică, îndrumar de comportament pentru creştinul de rând, cât şi pentru a înţelege cu ce se confruntau apostolii întemeietori de ţară. „Să dărâmi şi să dezrădăcinezi/ Idolii lăuntrici răul din afară/ Să zideşti şi să însămânţezi/ Până locul este bun de ţară”. Ca artă poetică, textul aşază poetul într-o poziţie aparent privilegiată: aceea de profet. Acesta are rolul de a desţeleni pământul din sufletul cititorului. Misiunea este una sfântă şi nu prea are legătură cu neîncrederea în cuvântul scris pe care o manifestă anumiţi colegi de ai săi de generaţie cum ar fi Ana Blandiana sau Marin Sorescu. Strofa a doua are în vedere darea în vileag a răului prin artă pentru a-l scoate din lume. Poetul se delimitează de acest fel de a vedea lucrurile deoarece această perspectivă ar fi potrivită dacă nu ar exista suflet şi omul ar fi alcătuit exclusiv din trup: „Numai răul să-l faci cunoscut/ Târşâindu-te de azi pe mâine/ Dac-aş fi doar mormânt de lut/ Dar sufletul cui rămâne”. Întrebarea retorică rămâne fără semn de punctuaţie ca, de altfel, toate poemele lui Ioan Alexandru. Tema întemeierii unei ţări este recurentă la Ioan Alexandru. Idolii lăuntrici se găsesc în fiecare suflet, aceştia desemnează patimile, care, după cum spun

[5] Ştefănescu, Alex., op. cit., p. 294

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

părinţii *Filocaliei*, sunt păcate transformate în obiceiuri, acestea sunt atât de adânc integrate în suflet, încât devin idoli.

Eterna luptă a sufletului de iluminare/ înduhovnicire a trupului e ilustrată liric în textul *Penuel*. Strofele poemului sunt construite ca nişte trepte în urcuşul trupului spre lumina divină. Creştinul adevărat nu trebuie să se oprească la a avea recunoaştere din partea oamenilor: „De la oameni nu-i de-ajuns/ Să te alegi cu binecuvântare/ Groaza unei nopţi de nu te-a uns/ Până dai de sânge în sudoare". Noaptea la care face referire poetul este cea din ajunul crucificării, când, în grădina Ghetsimani, Iisus Hristos s-a rugat cu mult patos, transpiraţia de pe frunte prefăcându-se în picături de sânge. Ungerea este şi un semn al alesului lui Dumnezeu (aluzie la sensul cuvântului *Hristos*). Regii Israelului erau unşi cu mir. În episodul menţionat suferinţa devine mir-ungere. Suferinţa în rugăciune este o condiţie necesară, dar nu suficientă, în opinia lui Ioan Alexandru, pentru accederea la viaţa alături de Dumnezeu. Pasul următor este desprinderea de lume: „Nu-i de ajuns să te ştii hăituit/ Dinspre oameni sau grăit de bine". Acest fel de a vedea lucrurile are în vedere indiferenţa totală faţă de lume. O astfel de idee se regăseşte în următoarea apoftegmă din Patericul egiptean: „ Un frate s-a dus la avva Macarie Egipteanul şi l-a rugat: «Avva, spune-mi un cuvânt». Bătrânul îi zice: «Du-te în cimitir şi ceartă morţii!». Fratele s-a dus, i-a certat şi a aruncat cu pietre, apoi s-a întors să-i spună bătrânului [că a îndeplinit porunca]. Acesta l-a întrebat: «Şi ce ţi-au spus?». «Nimic.» Bătrânul îi zice: «Du-te iarăşi mâine şi laudă-i !». Fratele s-a dus şi i-a lăudat făcându-i *sfinţi* şi *apostoli* şi *drepţi*. Apoi s-a întors la bătrân şi i-a zis: «I-am lăudat». El l-a întrebat: «Şi nu ţi-au răspuns nimic?». Fratele a zis: «Nu». Bătrânul îi zice: «Ai văzut, aşadar, cât i-ai certat şi cât i-ai lăudat, iar ei nu ţi-au spus nimic. La fel şi tu, dacă vrei să te mântuieşti, fii mort, neluând în seamă nici nedreptatea oamenilor, nici lauda lor, precum morţii. Astfel vei putea să te mântuieşti».”[6]

Pământul despre care vorbeşte în continuare strofa a doua este trupul creat din ţărână: „Pământul printre stele-mpodobit/ De lumina ce nu-i aparţine". Această lumină e a transcendenţei, de unde menţionata prezenţă a stelelor.

Condiţia umană este zugrăvită în strofa care urmează; devenirea şi nestatornicia fiind pietrele de hotar prezente în mod decisiv: „N-are omul stare pe pământ/ Fără lupta asta-ncrâncenată/ Se va-ntoarce pururi şchiopătând/ De lumina neapropiată". Lumina lumii celeilalte la care acced doar cei care au înţeles să-şi însuşească desprinderea de lumea aceasta îi face pe oameni să fie nişte inadaptaţi în lumea materială. Ultima strofă devine din ce în ce mai greu de descifrat. Versurile şchiopătează şi ele încercând să încifreze sensuri duhovniceşti care se regăsesc destul de greu, pentru un cititor nedus la biserică. Asocierile de imagini şi cuvinte nu sunt prea atrăgătoare şi nici nu incită: „Nu vrea să ştie de-a învins/ Sau înfrânt pe a câta vamă?/ În cenuşa cosmosului stins/ Şoldul unui svâcnet se întramă". Sensul devine atât de încifrat încât doar poetul îl poate înţelege.

Textele mai scurte sunt cele mai bine lucrate. „Textele ample sunt greoaie şi plictisitoare, fiind practic cu neputinţă a le duce la capăt fără sforţare. Unele au un aer esoteric, misterios, care are un precedent în Goga, explicaţia lui mai directă fiind totuşi aceea că Ioan Alexandru cultivă în aceste imne o frază extrem de arbitrară în alcătuirea ei sintactică, rupând punţile de legătură şi creând impresia de înţeles obscur. Defectul principal al liricii lui ditirambice este însă abstracţia.”[7] Sau „poeziile mai scurte, în versuri frumos alcătuite, conţin remarcabile laude, umilinţe, terori cvasireligioase, cosmice. Logosul e un leac divin, o lumină

[6] *** - *Patericul sau apoftegmele părinţilor din pustiu*, Ed. *Polirom*, Iaşi, 2007, p. 220 – 221
[7] Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică – Lista lui Manolescu, 1.Poezia*, Ed. *Aula*, Braşov, 2001, p. 260

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

izvorâtă din infinit”[8]. Din aceste considerente mă voi opri doar asupra unor texte de mai mică întindere.

Ars poetica exprimă travaliul sufletesc prin care trece poetul în încercarea sa de a-şi îndeplini rostul în lume. Cuvintele sunt necurate atâta timp cât nu sunt filtrate prin lacrimi. Rostul poetului este acela de a trece orice experienţă prin suferinţă: „Nu pot rosti niciun cuvânt curat/ Netrecut prin lacrimile toate/ Cred că sunt cel mai neajutorat/ Şi mai sărac din câte-au fost create// Iar până la ele să ajung/ Ce sbatere şi frângere de sine/ Stele şi isvoare toate plâng/ Până plânge sufletul din mine”. Ideea ar fi că poetul este sensibil la toată tristeţea creaţiei divine şi rolul său este acela de a da glas acestei suferinţe universale. „Frângerea de sine” este necesară pentru a fi în acord cu vibraţiile întregii naturi.

Un rol mai clar al condiţiei poetului este relevat într-un alt text: „Cuvântul devenit-a carne/ Istoria a dobândit cuprins/ Nu poate nimeni să răstoarne/ Unde cereştile-au învins// Cuvântul este sacrament şi hrană/ Nu poate fi poetul decât slujitor/ Profet şi preot fără de prihană/ Logosului foc mistuitor”. Aceste versuri exprimă o condiţie ideală a poetului. Imaginea poetului ca profet nu e singulară în opera lui Ioan Alexandru. Neprihănirea e o condiţie care nu poate fi îndeplinită, mai ales în cazul în care poetul nu renunţă la nici un vers scris în ideea că toate au ceva valoros şi îi rămâne criticii sarcina de a le selecta. Ultimele două strofe nu se mai referă la condiţia poetului, ci vorbesc despre Hristos şi rostul venirii sale în lume. *Cuvântul* la acest poet are sensul de *Logos* din *Evanghelia* lui Ioan: „Întru-nceput era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Cuvântul Dumnezeu era. Acesta era dintru-nceput la Dumnezeu; toate printr-Însul s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut. Viaţă era într-Însul şi viaţa era lumina oamenilor; şi lumina întru întuneric luminează şi întunericul nu a cuprins-o.”[9]. Rolul poetului este acela de a nota cât mai exact viziunile şi ideile transmise de *Cuvântul* suprem. În absenţa unui criteriu de selectare a imaginilor valoroase se produce, însă un soi de producţie poetică de masă, prolifică din punct de vedere cantitativ, dar defectuoasă calitativ.

În mare măsură Ioan Alexandru pune pe versuri ideile biblice şi cele exprimate de părinţii bisericii primului veac. Într-un text cum este cel intitulat *Jertfa laudei,* care în mod evident se revendică de la o formulă prezentă în sfânta liturghie, există multe din imaginile prezente în cultul creştin ortodox, dar fără o viziune personală. Încercarea de abstractizare şi încifrare face, însă textul destul de greoi: „Are putere de ispăşire/ Jertfa Laudei din iubire/ Psalitirion cu zece strune/ Ranele din coastă şi din mâne”. Rănile lui Iisus Hristos devin psaltire cu zece strune, adică instrument muzical pe care se presupune că îl folosea profetul David pentru a-şi acompania creaţiile. Acest instrument era folosit spre slăvirea lui Dumnezeu. Ideea desprinsă din versuri este aceea că jertfa Mielului lui Dumnezeu a fost înfăptuită spre răspândirea în lume a credinţei. Suferinţa s-a transformat în înviere, în ciuda prezenţei pregnante a morţii: „N-a rămas în suflete durere/ Să nu fie străpunsă de-nviere/ Oricât moartea mai stăpâneşte încă/ Învierea-n noi e mai adâncă/ Oricâte bocete se mai frământă/ Se-aud în veci cântările de nuntă”. Din nou termenul *nuntă* este prezentat cu sensul biblic de întâlnire cu Hristos la sfârşitul veacului. Mirele este acela din pilda celor zece fecioare (cinci înţelepte şi cinci nebune). Ultimele patru versuri reiau ideea pământului care are să alunece printre stele, adică trupul făcut din lut, odată spiritualizat şi curăţat de toate impurităţile urmează a lua calea veşniciei: „Nu poate fi în cosmos tânguire/ Să nu fie-nghiţită de iubire/ Să lunece pământul printre stele/ Uns de aloia lacrimilor mele”. Lacrimile au un rol purificator, explicat mai exact în episodul biblic al spălării picioarelor lui Iisus Hristos de către Maria Magdalena cu lacrimile sale.

[8] Piru, Alexandru, *Poezia românească contemporană*, Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1975, p. 366 – 367;
[9]****Biblia cu ilustraţii* – versiune diortoisită după *Septuaginta*, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania,, vol. VII, Ed. *Litera,* Bucureşti, 2011, p. 2297

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

În aceste texte de inspiraţie biblică pare că poetul încearcă să-şi explice, în primul rând sieşi, şi mai apoi, celorlalţi, sensul scripturilor străvechi. Există în aceste versuri o trudă de a pătrunde sensul tainic al celor expuse, dar apropierea dintre textele vechi şi lumea actuală nu se realizează. Sensul iubirii rămâne doar unul declarativ aşa cum este înfăţişat în textul cu acelaşi nume: „Să-l iubeşti pe vrăjmaş înseamnă/ A-i da lui însuşi şansa de-a iubi/ Să nu-l treci cu vederea pe cerşetor înseamnă/ Să se deprindă însuşi a jertfi". Asocierea dintre vrăjmaş şi cerşetor nu se justifică. Acest „să se deprindă însuşi a jertfi" este oarecum ambiguu. Cerşetorul, în actul său de a cere îşi jertfeşte mândria, iar cel care dăruieşte jertfeşte din bunurile sale materiale şi din reputaţia sa, lăsându-se văzut alături de un cerşetor. Strofa a doua exprimă ideea simplă a proverbului „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face!" într-o sintaxă greoaie, jertfa revenind obsesiv: „Ce-i faci tu aceea doreşti să-ţi facă/ Celălalt ţie şi tuturor/ Pe cât îţi este viaţa de săracă/ Pe-atât poţi fi în taină jertfitor". Din aceste versuri se mai desprinde şi conceptul milosteniei făcută în taină în aşa fel încât să nu ştie stânga ce face dreapta. Ultima strofă revine asupra judecăţii lacrimilor purificatoare care aduc renunţarea la sine şi deschiderea spre o lume transcendentă: „În lacrimi mai ales comoară/ În stingerea de sine în frământ/ Prin pâinea-mpărtăşită-n fapt de seară/ Prisoseşte hrana din cuvânt".

Unele texte se dovedesc a fi o simplă versificare a dogmelor religioase, de exemplu: *Mărturisirea*: „Păcatul şi cel mai greu din fire/ Se poate şterge prin mărturisire/ De la sine nu e cu putinţă/ Să-l stârpească nicio suferinţă/ Să-i pui juvăţul pe grumaz şi gură/ Să-l smulgi din suflet ca o stârpitură/ Zbătându-se ca peştele-n ţărâne/ Să-l frigă jarul rănilor din mâne". Astfel de texte pot servi la o ilustrare a legilor bisericeşti pentru credinciosul de rând, dar ca valoare poetică nu prea spun mare lucru.

Poezia *Amiros* din *Imnele Moldovei* rafinează oarecum imaginile poetice în aşa fel încât să poată fi înţelese: „De la suflet din cămara lui/ A plecat pe-un zumzet de albină/ La-nceput o lacrimă de dor/ Şi-un pridvor de aur s-o susţină// Şi când vânturile au zvântat/ Roua trandafirului pe faţă/ A rămas mirosul prea curat/ Să rănească altă dimineaţă". E adevărat că aici nu sunt elemente religioase valorificate, dar textul îi recuperează calitatea de poet a lui Ioan Alexandru. Extrapolând, aş spune că *lacrima de dor* ar putea avea sens duhovnicesc, făcând referire la celelalte texte citate până acum şi în care lacrimile au cauze de pocăinţă. Dorul poate fi acela după cealaltă lume, cea adevărată, iar *pridvorul de aur* o punte între cele două lumi, un preambul al paradisului. Mirosul este cel care *răneşte dimineaţa* aducând în prim plan o prefigurare a celeilalte realităţi pregătită întru întâmpinarea oamenilor care şi-au transformat lacrimile în pridvor de aur.

Textul *Imnograf* ilustrează condiţia poetului în raport cu divinitatea. Este un fapt cunoscut că Ioan Alexandru avea o mare admiraţie pentru Roman Melodul care a fost unul din cei mai prolifici alcătuitori de imnuri, acatiste şi alte cântări bisericeşti. În viaţa sfântului se spune că acesta avea o voce destul de modestă până într-o noapte de Crăciun când „mergând la Constantinopol, în zilele împăratului Anastasie, a rămas la biserica Preasfintei de Dumnezeu Născătoare, cea din Chir, petrecând cu evlavie, şi priveghind toată noaptea la slujba Vlahernelor. Şi după săvârşirea slujbei de acolo, iarăşi se întoarse la Chir, unde şi darul alcătuirii condacelor a luat, arătându-se lui în vis Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, şi dându-i o bucată de hârtie, îi porunci să o mănânce; deci i se păru că deschise gura, şi înghiţi hârtia; şi […] îndată cum se deşteptă, suindu-se în Amvon, a început a cânta: «Fecioara astăzi pe Cel mai presus de fiinţă naşte…». Acesta a făcut condacele[10] şi ale celorlalte praznice, încă şi ale sfinţilor celor mari; aşa că mulţimea condacelor făcute de dânsul este mai mult de o

[10] Condac = Cântec bisericesc scurt prin care se aduc laude unui sfânt sau se arată însemnătatea unei sărbători. – Din sl. **kondakŭ.**

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

mie”[11]. Ioan Alexandru face referire la Roman Melodul, situându-se în succesiunea acestuia prin condiţia sa de poet. Prima strofă menţionează bucuria vieţii din care se desprinde creaţia poetică: „Zilele-s scurte nopţile păreri/ Viaţa e un imn de bucurie/ Ai fost răpit de prea curatul vânt/ Şi-ai devenit icoană străvezie”. Minunea relatată în *Vieţile sfinţilor* apare şi în aceste versuri. *Răpirea* se referă la visul sfântului care i-a adus, prin revelaţie, meşteşugul alcătuirii cântărilor. Imnograful devine *icoană străvezie* deoarece prin el se manifestă harul divin, făcându-l creator. Darul divin vine după multă priveghere şi bucurie simţită în timpul slujbelor, din acest motiv Ioan Alexandru spune că *viaţa e un imn de bucurie*. Strofele următoare arată felul în care se manifestă deţinerea acestui har: „Şi ce se vede nu poate fi rostit/ Imnul e doar un fel de îngăimare/ Un ropot scurt când ploile-au trecut/ Şi-un fel de mir pe buze de-ndurare// Începe-un fel de murmur de izvor/ Şi-n jurul tău făpturile s-adună/ Răpus de cântec leul răbdător/ Paşte cu mielul iarba împreună”. *Îngăimarea* face referire la greutatea cu care Roman Melodul cânta înainte de apariţia fecioarei Maria, iar *mirul de pe buze*, la uşurinţa cu care, apoi, acesta îşi compunea condacele. Mirul este de îndurare pentru că nu vine dintr-o dată, ci în urma eforturilor repetate ale imnografului care avea foarte multă evlavie. *Ropotul scurt după ce ploile au trecut* vorbeşte despre sărăcia limbajului în raport cu bogăţia vedeniilor din lumea de dincolo. Imnul apare lin ca un ropot de izvor, dar puterea sa transfigurează faţa lumii, astfel încât mielul paşte alături de leu. În acest fel vede Ioan Alexandru condiţia poetului, un truditor în aşteptarea harului divin. Odată cu apariţia acestuia (a harului, adică), rezultanta, adică opera trebuie să fie capabilă să schimbe faţa lumii şi să îmblânzească fiarele. Punerea în practică a acestei idei pare că i-a dat mult de furcă poetului ardelean.

Fiul meu conţine o serie de îndemnuri lăsate de vechea generaţie celei noi drept principii de viaţă. Aceste învăţături sunt nişte precepte extrase din Biblie: „Cât de frumoşi sunt paşii ce vestesc/ Vreme de pace şi rodnicie-n ţară/ Să fii curat cu trupul şi-n suflet sănătos/ Să poţi trudi şi-n zile de ocară// Să fie casa plină de copii/ Şi patul tău neprihănit să-ţi fie/ Pâinea pe masă-n lacrimă s-o frângi/ De mulţumire şi de bucurie”. Calitatea profetică a poetului se manifestă prin *ghicirea* viitorului în paşii fiului său, probabil că aceste calităţi se materializează printr-o gândire pozitivă. După prevestirea unor timpuri fericite şi bogate, eul liric expune condiţiile care fac acele timpuri să fie rodnice: curăţia sufletească şi trupească, fidelitatea. Pâinea frântă este o aluzie la euharistie, pentru acesta este nevoie de pregătire prin plângerea păcatelor, apare din nou motivul lacrimii. „Cuvântul tău să fie da sau nu/ Şi fapta numai să-l adeverească/ Iar fraţii tăi să-l caute-ndelung/ De vor în pacea lui să odihnească”. În strofa de mai sus sfaturile expuse sunt luate din cuvintele lui Iisus Hristos. Termenul *fraţii* cred că este folosit în accepţiunea de *semeni*, nu în aceea de *copii ai aceloraşi părinţi biologici*. Comportamentul fiului trebuie să fie un punct de sprijin pentru cei din jur. „Nu te-arăta prea des în văzul lor/ Învaţă tăinuirea şi ascultă/ Calul cel bun este vândut din grajd/ Şi vinul vechi nu-i pentru orice nuntă”. Izolarea de societate este văzută ca o sursă de regăsire a sinelui. *Ascultarea* este o trăsătură pe care fiecare om ar trebui să şi-o dezvolte pentru a putea evolua sufleteşte. *Calul cel bun* e un simbol al înaintării şi al puterii. *Vânzarea* este prezentată ca o îndepărtare, dar care are rolul de a-l face pe cel vândut mai puternic. *Vinul cel vechi* este o sintagmă care aduce în discuţie întemeierea unei familii, amintind de nunta din Cana Galileei, unde vinul cel bun (cel transformat de Iisus din apă) a fost adus la sfârşit. În poezia lui Ioan Alexandru *vinul cel vechi* se referă la valorile cele mai preţuite şi care nu se dau oricui. „Numai iubirii să-i rămâi dator/ Şi pe vrăjmaş iubeşte-l cu tărie/ Dar inima să n-o dai orişicui/ C-ajungi de bunăvoie în robie// Nu scoate perlele din casa ta/ De orice praznic şi la

[11] *** *Vieţile sfinţilor pe tot anul – după sinaxarele şi mineie, triod şi penticostar*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei şi Teleormanului, Ed. *Cartea ortodoxă*, Alexandria, 2006, p. 48 - 49

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

fiecine/ Vin sărbători grozave ce râvnesc/ Numai potirul arderii de sine". Să fii dator iubirii în sensul că tu îi vei iubi pe toţi cu agape şi ei îţi vor rămâne datori, de aceea versul următor aduce în prim plan iubirea de vrăjmaşi. A-i iubi pe cei din jur nu înseamnă a fi în permanenţă dezamăgit şi înşelat în aşteptări sau a fi sclavul emoţional al celorlalţi. Iubirea de aproape presupune o bună înţelegere a naturii umane, îngăduinţă şi lipsa urii şi a răutăţii şi bucurie sinceră în faţa succeselor altora. Ultima strofă se inspiră, de asemenea, din cuvintele lui Iisus Hristos care spune: „Nu daţi cele sfinte câinilor, nici nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi, întorcându-se, să vă sfâşie".[12] Arderea de sine se referă la rugăciunea lăuntrică, a inimii care transformă inima într-un altar de jertfă pe care arde focul mântuirii. Potirul este necesar pentru că arderea în rugăciune se face doar cu ajutorul euharistiei.

Condiţia creatorului de texte lirice este descrisă în *Poetul*. Tot universul pare un sat care îşi aşteaptă ziua de sărbătoare pentru a comunica cu Dumnezeu: „Se crapă de duminică în univers/ Şi-adie mir ţărâna pe morminte/ Nu-i vreme de-aşteptat nici de ascuns// Ulcioru-i strâmt, aloile puţine/ Nemilostiv e focul poruncit/ Să împlinească viţa pe coline// Mi-e dat acestui grai să-i amintesc/ Frumuseţea şi puterea de-altădată/ Aşa cum norul spânzură de ploi/ Până-i răspunde glia blestemată". Sunt prezente mai multe motive ale morţii: mormintele, aloea (care se folosea la îmbălsămare). Primul vers în mod sigur intră în antologia propusă de Alex Ştefănescu, la fel şi ultimele două versuri ale poemului.

Dacă vremea nu e bună nici de aşteptat şi nici de ascuns, înseamnă că e bună pentru o transformare fundamentală: focul are rolul de *a împlini* viţa. În mod evident viţa de vie este un simbol al omenirii care se mântuieşte în Iisus Hristos, el a spus: „Eu sunt viţa; voi, mlădiţele. Cel ce rămâne întru Mine şi Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic"[13]. Focul este cel al rugăciunii, dacă aceasta e puţină, focul e nemilostiv. Misiunea poetului este aceea de a reda limbajului comun forţa ezoterică a unui de creator de lume. El este norul, limbajul său este ploaia care trezeşte pământul numit *blestemat* şi-l face să rodească din nou. Pământul este blestemat pentru că nu rodeşte de la bun început, ci se lasă îndelung rugat înainte de a răspunde.

O părere mai echilibrată asupra poeziei lui Ioan Alexandru exprimă criticul Al. Cistelecan: „poezia lui Ioan Alexandru nefiind altceva, în tot parcursul său, decât transcrierea într-o anume formă a unui exerciţiu de elevaţie, oglinda unui circuit plin de tensiune al desăvârşirii umane. Ea nici nu are coerenţă internă ca pur ciclu estetic, dar are, în schimb, o organicitate evidentă ca proces spiritual. Stadii estetice care se anulează şi se exclud, se grupează, în cele din urmă, într-un spectacol unitar, complex şi dramatic, al iniţierii desăvârşirii. Principiile unificatoare trebuie căutate în elemente oarecum exterioare, în dinamica revelaţiilor şi a ascensiunii spiritului."[14].

În încheiere voi cita concepţia lui Ioan Alexandru asupra menirii sale: „ Arta este un lucru de intimitate. Ea lucrează cu sufletul omului. Trebuie să-l înflăcăreze continuu. Ce greu se hotărăşte omul spre bine şi cât de uşor îl poţi influenţa în rău."[15] Chiar dacă nu a reuşit mereu să-şi respecte propriul deziderat, Ioan Alexandru rămâne un poet vizionar şi cu un mare talent, merită alcătuită acea antologie de uz personal.

Bibliografia operei:

1. Alexandru, Ioan, *Imnele Moldovei*, Ed. *Albatros*, Bucureşti, 1980;
2. Alexandru, Ioan, *Imnele Ţării Româneşti*, *Cartea românească*, 1981;

[12] *** Biblia, ed. cit., Mt. 7, 6, p. 2137
[13] ***Biblia, ed. cit., In. 15, 5, p. 2328
[14] Cistelecan, Alexandru, *Poezie şi livresc*, *Cartea românească*, Bucureşti, 1987, p.168
[15] Arion, George, *Interviuri*, Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1979, p. 13

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)

3. Alexandru, Ioan, *Pământ transfigurat*, Ed. *Minerva*, Bucureşti, 1982;
4. Alexandru, Ioan, *Imnele iubirii*, *Cartea românească*, Bucureşti, 1983;
5. Alexandru, Ioan, *Imnele Putnei*, *Cartea românească*, Bucureşti, 1985;
6. Alexandru, Ioan, *Imnele Maramureşului*, *Cartea românească*, 1988;
7. Alexandru, Ioan, *Imnele iubirii*, Ed. *Ioana*, Bucureşti, 1995.

Bibliografie critică:

1. Arion, George, *Interviuri,* Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1979;
2. Cistelecan, Alexandru, *Poezie şi livresc*, *Cartea românească*, Bucureşti, 1987;
3. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică – Lista lui Manolescu, 1.Poezia,* Ed.
Aula, Braşov, 2001;
4. Piru, Alexandru, *Poezia românească contemporană*, Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1975;
5. Poantă, Petru, *Radiografii*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 1978;
6. Ruja, Alexandru, *Valori lirice actuale*, Ed. *Facla*, Timişoara, 1979;
7. Ştefănescu, Alex., *Prim plan*, Ed. *Eminescu*, Bucureşti, 1987.

Bibliografie teologică:

1. ****Biblia cu ilustraţii* – versiune diortoisită după *Septuaginta*, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania,, vol. VII, Ed. *Litera*, Bucureşti, 2011;
2. **** *Vieţile sfinţilor pe tot anul – după sinaxarele şi mineie, triod şi penticostar*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei şi Teleormanului, Ed. *Cartea ortodoxă*, Alexandria, 2006;
3. **** - *Patericul sau apoftegmele părinţilor din pustiu*, Ed. *Polirom*, Iaşi, 2007;
4. *Psaltirea Proorocului şi împăratului David*, Ed. *Biserica Ortodoxă*, 20003, Alexandria.

BDD-A21780 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:58 UTC)